

Особистість у просторі виховних інновацій

самовираженні під час діалогів з представниками різних культур і збагаченні новими способами саморозвитку. Також, інноваційні технології сприяють розвитку комунікативних умінь та емоційно-ціннісного ставлення кожного студента до засвоєння знань. Вони надають їм можливість брати участь в он-лайн-конференціях, обмінюватися досвідом, мати доступ до сучасних автентичних навчально-методичних матеріалів, що дозволяє молоді адаптуватися до умов динамічного середовища.

Таким чином, впровадження нових технологій у сферу освіти веде за собою перехід від старої схеми репродуктивної передачі знань до нового креативного та комунікативного навчання.

Література

1. Бех І. (2008). Виховання особистості. Київ: Либідь
2. Бех І. (2003). Виховання особистості. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ: Либідь
3. Гріцанов А. (Ред.). (2001). Всесвітня енциклопедія: Філософія. М.: АСТ, Мн.: Харвест, Сучасний літератор
4. Кадем, М.Ю., Ткаченко, Т.В., Євсюкова, Л.С. (2001). Іноваційні технології навчання: словник-глосарій. Львів: «Сполом»
5. Корсунська Л. (2013). Корейська концепція smart-освіти: загальне навчання, цифрові підручники и smart-школи. Освіта та розвиток обдарованої особистості. (№ 11).
6. Левін М. Як технології змінять освіту: п'ять головних трендів. Взято з: <http://www.forbes.ru/tehnobudushchee/82871-kak-tehnologii-izmenyat-obrazovanie-pyat-glavnyh-trendov>
7. Солодка А. (2015). *Теоретико-методичні засади кроскультурної взаємодії учасників педагогічного процесу Вищих Навчальних Закладів*. (Дис. док. пед. наук). Інститут проблем виховання НАПН України, Київ
8. Тихомиров В. Світ на шляху до смарт-суспільству. Взято з: <http://me-forum.ru/upload/iblock/982/>
9. Халєєва І. (1999). Інтеркультура - третій вимір міжкультурного взаємодії? (З досвіду підготовки перекладачів). Актуальні проблеми міжкультурної комунікації. (Тр. / МЛУ; вип. 444), с. 6-7

Пруцакова О.Л., м.Київ

МОТИВИ ВЗАЄМОДІЇ З ПРИРОДОЮ ТА СПОСОБИ ЇХ ГАРМОНІЗАЦІЇ У ШКОЛЯРІВ

У статті презентується спектр мотивів безпосередньої та опосередкованої взаємодії школярів з природою, значення цінностей і потреб у формуванні мотивів, представлено емпіричні дані про мотиви різних вікових груп учнів закладів загальної середньої освіти. Також окреслено роль екологічних дидактичних ігор-метаморфозів у гармонізації відносин школярів з природою.

Особистість у просторі виховних інновацій

Ключові слова: гармонізація взаємодії з природою, мотив, екологічна поведінка, цінності.

Стан навколишнього середовища та біосфери у цілому є результатом тривалого впливу людства на природу, взаємодії з природними ресурсами і об'єктами, суспільних екологічних традицій, стереотипів, дій та вчинків у довкіллі, щоденних виборів і стратегій діяльності. У структурі екологічної поведінки і діяльності важливою складовою виступають мотиви. Мотивами можуть виступати певні спонуки до дій, які виникають внаслідок усвідомлення потреб взаємодії з природою. Мотиви, що визначають спрямованість дій і вчинків, у процесі гармонізації відносин з природою формуються, як у результаті ієрархії цінностей і значущості потреб, так і внаслідок трансльованих соціальних запитів та педагогічних вимог.

У визаченні „цінностей”, як основи мотиву, йдеться про соціально-історичне чи особистісне значення явищ навколишнього світу. Цінності є важливим фактором регуляції поведінки особистості і через систему ціннісних орієнтацій тісно пов'язані із світоглядом. Цінність природи – одна з базових у суспільно-історичному і особистісному аспектах. Зазвичай, ми розглядаємо вирішальну роль природного оточення у житті людини, наголошуючи на естетичній, санітарній, терапевтичній «цінності» природи, усвідомлюючи значущість природних ресурсів і територій – на економічній, політичній, соціальній. Це проголошено у державних документах, наукових дослідженнях та розробках і вважається звичайним, звичним та загальноприйнятим. І, відповідно, й мотиви взаємодії з природою – економічні, санітарні, терапевтичні, соціальні - демонструють ієрархічність відносин людини і природи з усвідомленим ціннісним домінуванням саме людини. Така ситуація має історичні причини: споживацькі ціннісні орієнтації характеризують суспільство впродовж історичний час (фактично - з епохи рабовласництва). Тож, визначили і тип світогляду – антропоцентричний, де людина уявляється, як найвищий еволюційний щабель, і, відповідно, й топ-цінність: лише людина є самоцінною, все природне цінне настільки, наскільки може бути корисним

Особистість у просторі виховних інновацій

людині, те, що приносить шкоду - антицінне. Природа логічно проголошується власністю й полігоном людства. Відповідно, формується й система мотивів – практичних, прагматичних, споживацького спрямування, що визначає й напрям безпосередньої й опосередкованої взаємодії з природою, як об'єктом.

Поява мотивів взаємодії не-прагматичного характеру – мотивів гармонізації - з'являється лиш тоді, коли за природою визнається право на існування поза межами корисності для людини, коли природні об'єкти сприймаються і визнаються людиною як рівноправні, такі, які мають право на існування незалежно від її волі. Формування ставлення до природи, як до універсальної цінності відбувається шляхом суб'єктифікації об'єктів довкілля на основі емпатії.

У більшості випадків людська поведінка і діяльність у довкіллі є ди - чи полімотивованою. Тож, і школярі у процесі взаємодії з природою демонструють спектр мотивів. Третина опитаних - 33,1% - пояснюють власні вчинки і дії переважно одним видом мотивів (практичним, прагматичним, когнітивним чи естетичним). При чому це переважно учні 6-7 класів. Більша частина- 42,1% - застосовує два види мотивів (естетично-когнітивних, естетично-практичних, когнітивно-практичних, естетично-прагматичних, когнітивно-прагматичних). Однак, 36 % школярів пояснюють свої вчинки та вибір тієї чи іншої дії кількома мотивами. Особливо 9-класники (20,1%). Показовим є й зміст їх мотивації: у цьому віці учні демонструють мотиви всіх чотирьох типів. Однак найчастіше учні взаємодіють з природою переважно через практичні та когнітивні мотиви (відповідно 27,5% і 26,1%), рідше – прагматичні (24,6%) та естетичні (21,8%).

З віком спектр мотивацій школярів вужчає. Так, 6-7-класники використовують всі чотири типи мотивів, 8-класники - три (К, Пр, Пг), учні 9 класів- два (Е, Пг)

У спектрі мотивів взаємодії з природою 6-класників виокремлюються ті, що умовно можна назвати «світоглядними». Це мотиви на кшталт «адже ми відповідаємо за світ», «тому що все у біосфері пов'язане одне з одним», «нам

Особистість у просторі виховних інновацій

треба зберегти Землю для майбутніх поколінь» тощо. Спершу видається, що це демонструє певний рівень узагальнення проблем і усвідомлення відповідальності, однак, оскільки такі мотиви практично не зустрічаються у наступних класах, робимо висновок про дублювання мотивації, наданої вчителями при вивченні матеріалу попередніх класів (4-го та 5-го). Так, у 7-8-х класах вже домінує констатування прикладів конкретних впливів: «тому що ми користуємось парфумами та дезодорантами, на яких не завжди є позначка «Безпечно для озону», «всі використовують якісь хімікати», «мій батько їздить на машині» тощо.

Характер мотивів є одним з критеріїв, що дозволяють виокремити типи екологічної поведінки школярів – екологічно доцільної, екологічно виправданої, індиферентної та екологічно руйнівної [1]. Свою умовну участь у пропонованих ситуаціях, пов'язаних з безпосередньою та опосередкованою взаємодією з природою, учні мотивують практично однаковим спектром мотивів, а вікові особливості виявляються радше не у характері мотивів, а у їх повторюваності.

Загалом можемо виокремити як різновиди мотивів агресивних поведінок (активної і пасивної), так і екологічно доцільної та виправданої. Для перших характерні мотиви байдужості й лінощів («мене це не стосується», «не люблю, не хочу це робити»), меркантильні мотиви («погоджусь не менше, ніж за половину здобичі», «бо люблю шоколад»), мотиви-незнання («вирубування ялинок корисно для інших дерев»). Діють також мотиви допомоги родичам чи знайомим попри усвідомлення конфліктності дії («не можу відмовити бабусі», «батько головніший», «вони ж мої друзі»). Серед мотивів екологічно доцільної та виправданої поведінки типів поведінки також можна утворити певні групи. Наприклад - активні природоохоронні мотиви, що базуються на знаннях («тому що це шкідливо для природи»), спрямовані на обмеження власних потреб («тому що якщо ніхто не купуватиме, то і продавати первоцвіти не будуть») із турботою про майбутнє («якщо всі будуть купувати без позначки, то озонового шару скоро зовсім не залишиться»). Є чимало також мотивів

Особистість у просторі виховних інновацій

просвітницького характеру – «можливо, бабуся не знає, як це шкідливо». Доволі цікавими з виступають й присутні у 8-9 класах компромісні мотиви, або мотиви компенсації – «якщо не смітити у лісі, то можна брати і одноразовий посуд», «я допомагатиму чистити килим на землі, однак тільки органічними біорозкладними засобами». Значний спектр мотивів, які враховують емоції, однак не є ситуативними: мотиви жалості («мені жалко рибу, вона жива»), провини («ми винні перед косулею, ми прийшли до неї додому»), й навіть перестороги – «а раптом це остання рослина, і її більше ніхто ніколи не побачить?». Загалом у експериментальних та контрольних класах мотиви гармонійності відносин з природою мають ширший спектр і зміст. Можливо, це пояснюється тим, що мотиви агресивної поведінки іноді приховані, а мотиви природоохоронного спрямування формуються через знання-переживання-цінності і добре усвідомлюються.

Одними з мотивів, що займають найвищі щабелі, є етичні. Їх поява у мотивації виборів і дій пов'язана саме з усвідомленням універсальної цінності природи, визнання за тваринами і рослинами певних прав, насамперед - права на життя. Однак, як свідчать емпіричні дані, мотивація відносин з природою етичними мотивами в українській освітній і життєвій практиці є не надто популярною. Зазвичай, школярі визнають за живими істотами право на життя і свободу, однак 94,6% допускають природонебезпечні дії щодо них. Тож, маємо певну суперечність між абстрактним ставленням та конкретними діями щодо природних об'єктів. У споживанні мотиви етичного характеру зустрічаються лише у 6 класах. Спектр етичних мотивів корелюється із віковими змінами ставлення школярів до природи: вони радше виявляються у молодших підлітків та старшокласників, і помітно менше - в учнів 8-9 класів. Виявляються також і гендерні відмінності - кількість таких мотивів у дівчат всіх вікових категорій більша, ніж у хлопців, і ставляться до природних об'єктів вони по різному (так, до неживої природи, як до ресурсу у 7 класі ставляться 37, 5% хлопців і лиш 6,7 % дівчат, а як до частини природи, яка потребує такого ж захисту, як і жива – 25% хлопців і 66,2 % дівчат). Якщо виокремити площини взаємодії школярів з

природою – живі істоти, нежива природа, екосистеми та природні ресурси – рівень етичної мотивації зменшується від першого до останнього.

Формування непрагматичних мотивів, які й «працюють» на гармонізацію відносин з природою, найкраще відбувається у процесі інтерактивних та комунікативних методів екологічної освіти, насамперед – ігрової діяльності. Розуміння й привласнення цінностей коеволюційного характеру відбувається в іграх на засадах, скажімо, „глибинної екології”. Її специфіка стимулює процеси співпереживання та співчуття. Моделюючи ситуації, гравці ототожнюють себе з природними об’єктами, переживають емоційні стани, які їх характеризують у певній ситуації. Тобто, впровадження ігор-“метаморфозів” сприяло формуванню екологічних мотивів діяльності у природі та ціннісних орієнтацій коеволюційного спрямування, створенню на цій основі засад для формування екоцентричних рис особистості.

Література:

1.Пруцакова О.Л. Проблема формування культури екологічної поведінки школярів / О.Л.Пруцакова / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб.наук.праць.- Вип 16, книга 1. –Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Вінниченка, 2012.-.- 382с. С.240-248

Пустовіт Н.А., м.Київ

**ГАРМОНІЗАЦІЯ ВІДНОСИН ШКОЛЯРІВ ІЗ ПРИРОДОЮ ЧЕРЕЗ
ВЗАЄМОДІЮ З УСТАНОВАМИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ**

Анотація: у статті представлені філософські, методологічні, законодавчі засади, рівні гармонізації взаємодії людини і природи. Наведено приклади та форми співпраці позашкільних установ та установ природно-заповідного фонду у екологічному вихованні школярів, етапи та деякі узагальнені результати Всеукраїнського педагогічного експерименту „Екологізація дослідницької діяльності учнівської молоді у взаємодії позашкільного навчального закладу із об’єктами природно-заповідного фонду”.

Ключові слова: гармонія, школярі, природа, природно-заповідний фонд, взаємодія.

Формування гармонійних відносин з природою є не лише одним з перспективних напрямів науково-педагогічних досліджень, а й механізмом виживання людства в умовах сучасної екологічної кризи.